

Jarmila Bencová

UME-NIE NA FA STU

Súčasnosť nášho architektonického školstva je okrem iných problémov poznamenaná zázračnými výmenami a zámenami javov za predmety a predmetov za javy, a to nielen v metaforickom, ale vo faktickom slova zmysle. Tieto zámeny postihli aj predmet, tentokrát vyučovací, ktorý bol od počiatkov architektonického školstva na Slovensku považovaný za jeden z kľúčových. Totiž dejiny umenia.

Samostatná výučba dejín umenia je tradovaná od školského roku 1939/40, vzápätí bola aj podstatne rozšírená o výtvarnú estetiku a takto trvala do zlúčenia FAPS so Stavebnou fakultou SVŠT v roku 1960.¹ Vtedy bol predmet pričlenený k dejinám architektúry.² Až vznikom FA SVŠT v r. 1976 sa dejiny umenia opäť etablovali ako samostatný povinný predmet s absolútoriom aj pre štátnu skúšku.³

Samostatná výučba dejín umenia bola ukončená školským rokom 1994/95. Potiaľ 46 ročná história predmetu, ktorá na svoj obsah v architektonickom školstve vždy viazala výučbu výtvarných disciplín, architektonickej kompozície i samotnú tvorbu.

Chcem však v čase, keď sa táto výučba stala minulosťou, pripomenúť inherenciu umenia v architektúre, bez ktorej sa mení jej samotná podstata. Možno aj preto bola architektúra nejednoducho raz definovaná ako "najnešťastnejšie umenie".⁴

Teória a dejiny umenia zvažujú architektonické dielo v rozličných rovinách - od pragmatickej po sémantickú, od mimetickej po symbolickú atď. - tie prechádzajú zmenami zvláštne štruktúrovanej spoločnej väzby technicko-technologickej s umeleckou, pri čom jej zložky sa rozlične menia, zrastajú, vzájomne zatieňujú, alebo dokonca vytesňujú. Tento proces však nesúvisí iba s vývojom formálneho aparátu stavby, závislom na stupni historického rozvoja konštrukčných a ďalších systémov (ako ho zvyčajne ponímajú dejiny architektúry), ale je výsledkom konglomerátu kulturologických daností, ktoré križujú minulosťou bez ohľadu na jej slohovosť či štýlovosť. Umenie patrí prioritne medzi ne: súc zakotvené v dejinách, rôznosmerne presahuje ich rámec (či už inovačne, retrospektívne, alebo celkom nadčasovými imagináciami). Umenie je tak intenzifikáciou, nie kvantifikáciou dejinného stavu - nie je imitovaním, ale hľadaním a odhaľovaním jeho skutočnej podstaty.

Da Vinci hovorí o "saper vedere"- vedieť sa dívať: estetická skúsenosť je nabitá nekonečnými možnosťami nazerania sveta, ktoré umelec, teda aj architekt, premieňa na skutočnosť, vynáša ich na povrch a dáva im definitívny tvar. Cassirerovými slovami: objavovanie nevyčerpatelných

stránok vecí je jednou z veľkých predností a jedným z najneodolateľnejších pôvabov umenia.⁵ Umenie je však aj mimopoetickým, funkčne praktickým aspektom náhľadu na svet, ktorý, na rozdiel od talentu, umeleckej invencie, citu a schopnosti tvorivej imaginácie i zažitia umeleckých hodnôt je možné sa naučiť. Bez tohto "naučiteľného" spojeného s "ingeniálnym" ostane architektúra púhou stavbou.- Práve o túto, v jadre gnozeologickú, a v našom zmysle "výučbovú" dimenziu umenia je poslucháč odboru architektúry paradoxne pripravený. Intencionálny charakter výučby umenia, ako ho prezentuje súčasný model koncepcie - v predmete Architektúra a umenie...(príslušnej epochy), podľa nášho názoru sleduje nielen elimináciu teoretického zázemia predmetu umenia, ale v konečnom dôsledku aj jeho dejín.

Nemienime tu nadradovať či licitovaním úlohy umenia v architektonickej tvorbe deklarovať tradičnú úlohu napr. vitruviovského "venustas", renesančné univerzálne či barokové transcendentálne ponímanie "umeleckosti" architektúry, ani filozofické interpretácie architektúry ako kultúrno-umelecky fixovaného fenoménu, súvisiaceho s existenciálnym ľudským bytím (bývaním, budovaním) a tým aj s uvedomelým vedením-umením budovať, stavať. Chceme však aspoň naznačiť širšie dimenzie umenia a jeho druhov, ktoré už dnes nie je možné premietnuť (a teda ani vyučovať) len dejinne.

Štatút FA STU,⁶ profil absolventa, návrhy koncepcií vyučovacích plánov, Zásady a kritéria Kráľovského inštitútu -RIBA⁷ pre skvalitnenie vzdelávania architekta hovoria, aj keď zväčša málo jasne o začlenení výučby umenia, reálny stav však tieto proklamácie a ustanovenia už druhý rok obchádza. - Predmet dejín umenia sa tak neadekvátne v súčasnosti premenil na efemérny jav. Takýto spôsob "vy-javenia sa" predmetu môže skutočne asociovať výučbové "ume-nie", čiže jeho latentné negovanie.

Zmenu tohto stavu - v duchu: "áno-umenie" - považujeme za potrebné realizovať nasledovne:

1. V novej koncepcii učebných plánov jasne vymedziť podiel a garanciu predmetov humanitných disciplín, ich potrebu a vážnosť zohľadniť príslušnou výmerou vyučovacích hodín v oboch stupňoch štúdia, v neposlednom rade aj prideľovaním zodpovedajúcich kreditov.
2. Obnoviť výučbu suverénneho predmetu teórie a dejín umenia, nielen s ohľadom na jeho tradíciu, ale predovšetkým na ciele univerzitného vzdelania, zamerania Fakulty architektúry ako o.i. aj umelecky vzdelávacej inštitúcie (napokon aj s poradným orgánom Vedeckej a umeleckej rady), s ohľadom na profil absolventa FA, ako aj vzhľadom na porovnateľné trendy výučbových plánov umenia na európskych vysokých architektonických školách.
3. Zaradiť výučbu samostatného predmetu teórie a dejín umenia medzi povinné v prvom stupni

štúdia (III. roč.) s minimálne jednosemestrovou výmerou 2-0, ktorá by ďalej (IV. roč.) mala pandant v povinnom, prípadne povinne voliteľnom predmete estetika umenia a architektúry.

Poznámky:

1) Vyučovanie predmetu dejiny umenia bolo od šk.r. 1939/40 realizované s výmerou štyroch semestrov pre I. a II. roč., v každom semestri v rozsahu dvoch prednáškových hodín. Dejiny umenia boli prednášané popri dejinách architektúry samostatne PhDr. V. Wagnerom, neskoršie PhDr. J. Dubnickým. V r. 1946/47 sa začalo vyučovanie Výtvarnej estetiky opäť s výmerou dvoch semestrov v III. ročníku (v rozsahu 2-1) a v IV. (2-3) ho realizovala PhDr. A. Mayerová-Güntherová.

2) Spoločný predmet mal podstatne menšiu výmeru vyučby, ktorú viedol prof. J. E. Koula, a neskoršie doc. D. Majzlík, Ing. arch. J. Lichner a doc. M. Bašo. Na vyučovaní dejín umenia, rozšírenej o semináre a exkurzie v teréne sa od r. 1960 podieľala doc. L. Fašangová (od r. 1986-1990 toto vyučovanie realizoval prom.hist. P. Kresánek).

3) Od r. 1976 (viď Študijné programy) sa na FA SVŠT opäť ako samostatný povinný predmet dejiny umenia vyučoval spočiatku s dvojsemestrovou a napokon jednosemestrovou výmerou, ktorá bola viazaná tiež na predpísané absolútium štátnou skúškou.

4) O. i. pozri Zeví, B.: Jak se dívat na architekturu. Praha 1966, s. 155 ad.

5) Cassirer, E.: Esej o člověku. Bratislava 1977, s. 249

6) Štatút FA STU: čl. 2., bod 1.

7) Zásady a kritéria RIBA: ods. 8., bod IV. Taktiež pozri Príloha "A" Zásad: čl. 3, bod 2. a 3.

*

PhDr. Jarmila Bencová, Pd.D., FA STU,
Katedra humanistiky a teórie architektúry a urbanizmu

ART OR ART NOT AT THE FA STU

By J. Bencová, Ph.D.

The present situation in our school of architecture is marked by the polemics on the amount and content of humanities in their curriculum. One of the interventions to the structure of the architect's education is elimination of a compulsory subject "history of art", which, since the origin of the school of architecture, has always had its own tradition, and more over its own pedagogic importance as well. Comprehension of the task of art in a broader concept of the architectural work can be directly confronted with the tasks of architecture in society, with its social, cultural, economic and technical priorities.

To join the education of "art" with the history of architecture in one subject, called "Architecture and Art..." (of the given period), as it has been done since the school year 1994/95, shows the gradual diminishing of the inner compatibility of the creative and artistic disciplines, and the end of the artistic dimension of the architectural design as well.

The paper reveals the inadequacy of this approach to the education of art in relation to the position and credibility of the FA STU in the frame of the art and artistic educational institution.

Daniela Gindlová

VÝZNAM ENVIRONMENTÁLNYCH TEÓRIÍ V ŠTÚDIU POSLUCHÁČA FA STU.

V novembri r. 1995 uskutočnila sa pod záštitou ministerstva školstva druhá národná konferencia týkajúca sa stratégie environmentálnej výchovy a vzdelávania na školách Slovenskej republiky. Približne v čase, keď sa dostalo danej problematike takej všeobecnej podpory od najvyšších miest v rezorte školstva, došlo na Fakulte architektúry k zrušeniu predmetu Sociálna ekológia a predmetu Teória životného prostredia. Bez zdôvodnenia a vysvetlenia, tak ako predtým, keď napr. pôvodný predmet Filozofia životného prostredia bol presúvaný z ročníka do ročníka, vždy s inou výmerou hodín a uvádzaný pod invenčne vždy novými názvami, bez akejkoľvek konzultácie s garantom predmetu. Predpokladám, že išlo o rezíduá celkovej spoločenskej nejasnosti v danom smere.

Súčasne si však dovoľím vysloviť pripomienku, že na škole, kde pedagóg dostáva každý školský rok písomný dekrét, že je členom inventarizačnej, požiaro-bezpečnostnej, likvidačnej, škodovej a inej komisie, mal by mať nárok, aspoň na tej istej úrovni, byť informovaný o zrušení predmetu alebo zmene jeho výmery, či udelení výšky kreditu.

Potrebu presadiť na tejto škole predmet, ktorý by predstavoval teoretický úvod ku všetkým následne predkladaným problémom životného prostredia, tak ako sú vysvetľované neskôr na úrovni odborov prostredníctvom konkrétnych predmetov, považujem z viacerých dôvodov za dôležitý. Pokúsim sa uviesť prečo:

A. V súčasnosti sme svedkami toho, že niektoré pojmy z environmentálnej terminológie sú používané s väčšou frekvenciou ako iné, avšak nesprávne, kým iné sú používané zriedkavejšie, pričom z hľadiska sémantiky alebo semiotiky vyjadrujú výstižnejšie samotnú podstatu javu.

Vo všeobecnosti sa bežne v každodennom živote stretávame s tým, že predstavitelia rôznych rezortov od politiky, kultúry, ekonómie, až po rezort športu používajú prírodovedné alebo výsostne technické odborné termíny vecne nesprávne, často v nezmyselných slovných spojeniach, vyvolávajúci pojmový chaos a prenášaných na pôdu teórie, kde sa prejavujú ako násilie v pojmovom aparáte jednotlivých vedných disciplín. Iné sú prípady ich systémovo nevhodného použitia alebo nahrádzania obsahu formou. Daný jav je typický najmä pre uvádzanie problematiky v kontexte so životným prostredím.

Dúfajme, že prežívajúcim príkladom je nesprávne používanie základných pojmov ekológia, ekologický a environmentalistika, environmentálny (už dôslednejšie používané, kde treba),